

КАДЫРОВ АХЪМАД-ХЪАБЖА ДАГАЛОЦУШ

Маршоне – очакха некъ

ІЭС

Къоман сирлачу кханенах тешара

КНИГА ЙОВЗИЙТАР

«Росси – вайна ца евза Къилбе»

Цхъа-ши дош...

ЦХЪАБНАКХЕТАР

Кадыров Рамзана декъалбира кегийрхойн организацийн жигархой

ХІокху деношкахь Нохчийчоьнан коьртачу шахьарачу кегийрхойн цийнехь дїадаьхїара Россин Кегийрхойн денна лерина цхьаьнакхетар.

Вайн юкьараллин уггаре а жигара декъашхой декъалбан Нохчийн Республикин Кегийрхойн гїуллакхашкахула йолчу министерстве веанера Нохчийн Республикин Куьйгалхо Кадыров Рамзан. Иштта, ларамечу хьешашна юкьахь вара Нохчийн Республикин Куьйгалхочун а, Правительство а Администрациян куьйгалхо Кадыров Ислам, кегийрхойн гїуллакхашкахула волу министр Тагиев Мурад, кхиберш. Активи зала чохь гулбеллера «Путин» а, «Ахмат» а церш йолчу кегийрхойн организациешкара кегийрхой.

Цхьаьнакхетар дїадолош, Тагиев Мурада дийцира шайн министерствос карарчу шарахь бинчу балхах лаьцна. Шен кьамелехь цо билгалдаьккхїара Нохчийн Республикин Куьйгалхо Кадыров Рамзана массо агїор шайн министерствона деш долу наькьосталла а, терго а баьханехь шайга, шо шаре мел долу баккхий кхиамаш бахалуш хїлар. Иштта, цо хайитира хІокху цхьана шарахь министерствон белхахоша экстремизмана профилактика ярна лерина 150 сов цхьаьнакхетар дїадаьхьна хїлар. Цул сов, хІара министерство кхетосхїоран болх дабаьхарна а, спорт кхиорна а, похІма долчу кегийрхойна гїолацарна а юкьахь жигара даькалоцуш ю.

Нохчийн Республикин Куьйгалхочо

Кадыров Рамзана Кегийрхойн денца декъалбира гулбелларш. Кегийрхошка вистхулуш, шайн мехкан кьонахий, озьчу кегийчу нехан делар вайн кьоман гїиллакхашца догїуш цахїлар. Р.Кадыровс юха а цкьа дагадаийтира оцу тайпанчу

да мехкарий хїлар тїедиллира цо царна. Р.Кадыровс дуккха а масалш далийра кегийчу нехан корта хьовзо гїерташ харц хьехамчаша хїттош йолчу Іалашонех лаьцна, уш кхочушхирг цахїлар а билгалдаьккхїара цо. Дїадаханчу шерашкахь царх Нохчийн Республикина дийлинчу зуламех лаьцна а дийцира цо. Регионан Куьйгалхочо билгалдаьккхїара цхьаьбол-

хета. Цундела вайн массеран а дезде санна билгалдоккху хІара де. Вайн массеран а юкьара Іалашо республикин бахархойн хьашташ кхочушдар ю. Хьалхалерчу шерийн гїалаташ юха а дийлиьта мегар дац вай. Цундела вайх хІора а шена тїедеккїна декхарш жоьпаллица кхочушдеш а, Даймакхаш дог лозуш а хїла веза, – элира шен кьамелехь Кадыров Рамзана.

Республикин Куьйгалхочо иштта билгалдаьккхїара дахаран массо а декъехь оьшуьр болу керла говзанчаш кхион безаш хїлар. Цо хайитира вайн республикин дуьхьа кьахьег а кийча болчу кегийрхошна шегара а, меттигерчу Іедалера а гїо-наькьосталла хирг хїлар.

Иштта, Кадыров Рамзана хайитира «Путин» а, «Ахмат» а кегийрхойн организациешна Нохчийн Республикин Правительство вице-премьера Закриев Ибраьхїма а, Нохчийн Республикин Куьйгалхочун секретариатан куьйгалхочо Черкигов Ідриса а верасалла дийриг хїлар.

Цул тїаьхь Нохчийн Республикин кегийрхойн организациешкахь дика болх барца билгалбевлачу жигархошна Сийлааллин грамоташца а, Баркаллин кехаташца а совгаташ дира, ткьа тїекхуьучу чькуран 260 сов векална Ахьмад-Хьаьжин царачу регионан юкьараллин фондера премеш а элира. Цхьаьнакхетар дерзийра концертан программца.

Іул тїаьхь Нохчийн Республикин кегийрхойн организациешкахь дика болх барца билгалбевлачу жигархошна Сийлааллин грамоташца а, Баркаллин кехаташца а совгаташ дира, ткьа тїекхуьучу чькуран 260 сов векална Ахьмад-Хьаьжин царачу регионан юкьараллин фондера премеш а элира. Цхьаьнакхетар дерзийра концертан программца.

ЮБРТАН БАХАМ

Ялта чудерзо долийна

ХІокху деношкахь Нохчийн Республикин Куьйгалхо Кадыров Рамзан а, Юьртан бахаман министр Дадаев Муса а Тїехьа-Мартан кїоштахь ялта дїадийначу майданашка хьажа вахара. Цигтахь республикин Куьйгалхочо дїаболлийра ялта чудерзоран белхаш а.

«Комбайнан тїам схьа а лаьцна, иза ялтин майдана яькхїара ас. Цхьана гектара тїера хаьржи-на, экологически цїена долу кІа хьаькхїара. Цхьана гектара тїера 62 центнер ялта хїлира. Республикехь а тоьлла гайтам бу иза», – яздина Кадыровс Рамзана инстаграмерчу шен агїонехь.

Иштта, цо билгалдаьккхїара мелла а хьалха ихначу даккхийчу догІанаша республикин ялташ дїадийначу майданашна дуккха а зенаш дина хїлар. «Делахь а, «Стан» хІух долчу кїено гайтина, шен кхиар Іаламан хІоттамца довзна цахїлар. Цундела вайн сацам хїлла, оцу хІух долу кІа дїадеран майданаш алсамьяха. Вай тешина ду, жимма хан яьлча, демаца довзна долу республикин хьашташ вайн

меттигерчу кїено кхочушдийриг хїларх», – элира цо.

Цул тїаьхь Нохчийн Республикин юьртан бахаман министра Дадаев Мусас довзийтира агро-промышленни комплексера юкьара хьал.

«ХІокху шарахь чудерзо лезаш долу буьртиган ялта вай 126 эзар гектара тїехь дїадийна ду. Дїадаханчу шарца дуьстича, 70 эзар гектар алсам ду иза. Иштта, билгалдаьккхїа догїу карарчу шарахь ялта а, хІу а, иштта кхїдолу сурсаташ а дїадийначу латтанийн барам 222

эзар гектар хїлар. Цу юкьаьогїу хасгьомийн а, даьттанан а, ялтийн а культураш», – элира цо.

Республикехь ихначу даккхийчу догІанаша, юьртан бахаман министра билгалдаьккхарехь, 23 эзар гектара тїехь дїадийначу ялташна зен дина. Оцу майданашкара гектаран царх кхоккха центнер, ткьа Іаламан хїламаша бохам база йолчу майданашкара (гектара тїера) 22 центнер ялта чудерзо аьгто баьлла аграрийн.

«Хенан хІоттамо шен нисдарш юкьадалийра тхан балхана. Иза тидаме а оьцуш, кеха-таш кечдарехь боккха болх бина оха. Цул сов, оьцуш мел долу акташ а кечдина. Хїлла долу зен меттахІоттадайтархьама, и кехаташ

хїнциале Москва дІа а хьажийна», – дерзийра шен кьамел министра.

Карарчу хенахь ялта чудерзоран белхаш Невран а, Теркан а, Шелковски а, Тїехьа-Мартан а, Хьалха-Мартан а, Соьлжан а кїошташкахь жигара даьхьон бу. Масех де даьлча оцу кїоштийн могІара Шелан а, Грозненски а, Курчалойн а, Гуьм-тан а кїошташ хІуьтур ю. Царна тїаьхь йогїуьр ю Веданан а, Шуйь-тан а, Нажи-Юьртан а, Шаройн а, Итон-Кьаьллан а кїошташ.

Билгалдаьккха догїу ялташна дуккха а зенаш хїлехь а, юьртан бахаман министерство ялтийн хьекьаран республикехула болчу юкьарчу барамна резахїлар.

И.ИСЛАМОВ

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

Коррупци́на – бертахь дуьхьало

Тахана Нохчийчоь денна а кхуьуш йогїуш хїларх вай пец ца дуьйду. Иза вайна гуш а, вайн республикин хьешаша бакьдеш а, говзанчаша тїецагїдеш а долу бакьдерг ду. Республика кхиарца цхьабосса талуш ду бахархойн дахаран хьешал. Амма, мел хала хеташ делахь а, цхьа сакшт ду вайн юкьараллахь даьржи-на – коррупци. Цуьнна кьїйсам латорна лерина йоккха пресс-конференци дїаьхьїара хІокху деношкахь Радион цийнехь.

Пресс-конференци вовшахтохарехь даькаьлацира «Грозный-Информ» хаамийн агентствос а, Нохчийн Республикин Къоман политикин, араьхарчу зїенийн, зорбанан, хаамийн министерствос а. Министерствон кьоман политикин департаментан директора Хатуев Ислама билгалдаькхарехь, «Нохчийн Республикин инновацийн экономика а, экономикин кхиар а» цїе йолчу пачхьалхан программин «Нохчийн Республикехь коррупци-на дуьхьал кьїйсам латор» подпрограмма кхочушгьїарца довзна дара пресс-конференци дїаьхьїар.

Цул тїаьхь дош делира Нохчийн Республикин Прокуроран коррупци-на кьїйсам латорехула волчу коьртачу Гоьнче Анан-

ченко Дмитрийга.

– Республикин прокуратура коррупци-на кьїйсам латорехь жигара болх беш ю. Бакьду, коррупци-на кьїйсам латоран федеральни законодательство 2008-чу шарахь а, ткьа «Нохчийн Республикехь коррупци-на кьїйсам латор» подпрограмма кхин а тїаьхь тїезна хїларо тхуна вуочу агїор тїецагїам бо – нормативно-бакьонийн бух хїинц-хїинца бен вовшахтоьхна ца баьлла. Делахь а, карарчу шеран 6 баттахь коррупци-на дуьхьал оха бина болх бовзийта лаьа суна: «конфликт интересов» олучу статьяца талламан 34 гїуллакх дїадолийна; Іедалан векалшна кхьаьнаш даларца довзна, 5 компанина дуьхьал административни гїуллакхаш долийна, иштта царна гїуданаш а тоьхна (2 500 000 соьмана); кхьаьнаш даларца а, кехаташ харц-некьаца кечдарна а 57 уголовни гїуллакх а долийна, – элира цо.

Нохчийн Республикин экономикин а, юкьараллин а кхерамазаллин советан экономикин кхерамазаллин а, коррупци-на кьїйсам латоран а отделан хьаькамна Мизоев Аслан-на хетарехь, республикехь коррупци-на яржаран коьрта бехк бахархойн бу.

– Шайгара кхьаьнаш доьху олий, арз до тхоьга бахархоша. Тїаккха, церан

дїахьедарца талламан дїабахьа тхо дуьйла-делча, шайш арз дина хїларх юхабовлу уш. Цундела ю-кх вайн махкахь коррупци, вайна иза мегаш хїларна, – элира А.Мизоев.

Пресс-конференцехь даькалоцуш Прокуратурин а, Чоьхьарчу гїуллакхийн министерствон а, экономика, мохк кхиоран а, махлелоран а министерствон а, Кегийрхойн гїуллакхашкахула йолчу министерствон а,

республикин Куьйгалхочун а, Правительство а Администрациян динан а, юкьараллин а организациешца зїенаш латоран департаментан а, Экономикин а, юкьараллин а кхерамазаллин советан а, Юкьараллин палатин а векалш бара.

И.ХАСАХАНОВ
Сурьта тїехь: пресс-конференци-на даькаьлацира

Иракьан коьртачу шахьарахь долчу маьждигна хьалха эькхийтар дина террористаша. Цара динчу зуламехь 12 стаг кхелхина, 30 сов стагана чевнаш хїлла.

ХІокху безачу фарз мархийн Рамадан баттахь хьарам дина ду тїемиш, левнаш дар, зуламаш даржор. «Иблисан пачхьалхан» гїеранаша зуламаш дар хІокху баттахь мелхо а алсамдаьккхїна.

«Иблисан пачхьалхан» гїеранаша Хонкарахь юха а эькхийтар дина. Цигахь лахара а 30 стаг кхелхина, чевнаш хїлларш кхин а дуккха а алсам бу.

Хонкаран Президента Р.Эрдогана шена кьїинтїера доьлар доьхуш кост-кехат дийтинчул тїаьхь, селхана телефонехула кьамел хїлира Россин Президентан В.Путинан а, Р.Эрдоганан а.

Евросоюзан саммит ю Брюсселехь дїаьоьдуш. Цигахь дийцаре дан юкьаьлехкина Великобритани Евросоюзана юкьара дїаьларан хьокьехь дїаьхьначу референдуман жамІаш, Россина дуьхьал йина санкцеш дїаьярца довзна гїуллакхаш.

Парижехь совцуш яц кьїинхьегаман законодательствехь реформаш ярна резабончу бахархойн митингаш, забастовкаш. Стомара полици-на тасадаларш хїллагьул тїаьхь 60 стаг сьхьаьлаьина.

Пакистанехь Іинах яхана пассажирехь йоьгтїина хїлла автобус. Цу тїехь хїллагьарахь 15 стаг кхелхина, 20 гергга стаг чїогІа лазийна.

Россин премьер-министра Д.Медведевс Ногинскехь дїаьхьначу кхеташонехь дийцаре дира хІусамийн-коммунальни декъехь энергех кхоамбаран эьсаралла лакхаяккхїаран хьокьехь долу гїуллакхаш.

Россехь дїадолийна гуьйренан ялташ чудерзор. Цуьнан жамІаш воксхавевеш ду. 27-чу июня болчу хаьмашца чуьзна 2,1 миллион тонна ялта. Стокха хїллагьул дикка лакхара бу и гайтам.

Сибиран хьаннашкахь цїерш евлла. Цаьрца кьїйсам даьхьон бу мехкан МЧС-н белхажой. Цара оцу гїуллакхна арадаьккхїна 10 кема.

Тїаьхьарчу шерашкахь дикка алсамбевлла Азербайджане а, Гуьржийчу а садала боьхуш болу Россин туристаш. Кху шарахь 1 миллион гергга россико ву, масала, Гуьржийчоьхь садала а, цигарчу исбаьхьачу меттигашка бїаьргтоха а лууш.

Салахь, хІокху беттан ахь бина лерам Дала бойла хьан

ХІокху фарз мархийн Рамадан беттан цхьана пїераскан дийнахь 55-чу маршрутехула дїасалелачу микроавтобусехь Соьлжа-ГІалара «Минутка» йолчу агїор дїадоьхуш дара тхо. Махлелоран «Беркат» туьшана юхехь йолчу социйлехь машен сацийна: «Беркат» ю шуна, базара вогїуш верг кхузахь охьавоссалаш, аьгто болуш хир ду шуна», – элира водителю.

Охьаьбуьссуш болчара аьчанаш дїакхїйдо долиийра цуьнга. «Со тахана аьха оьцуш вац. Сан «Маршрутка» тахана маьхьа ю», – элира цо. «ХІунда? – ца кхїийтира цхьа пассажир. – Тахана хІун хїлла? Дезде ду?».

– Рузбан де а ду, мархийн бутт а бу... – Дала сагІадоьла хьан дика гїуллакх, Дала йоле дуьллийла, – аьлла охьавоьссира пассажир.

ХІора социйлехь а хуьлура иза заттарш а, жоьлаш а.

«Зорбанан цїенна» хьалхарчу социйлехь машена хїьна воккха стаг бакькал а боккха кхьа хїлла, дог-ойла айїейлла вара шофєру рузбанан дийнан, мархийн беттан оьцул лерам барна. Кест-кеста велаьшна хуьлура иза, цунах самукьаьдла. «Нохчийчоьнан дог» маьждигна улло кхочучу хенахь цо водителе цхьа томехьчу, кїеда-мерзачу, аьхначу озаца хьатїира:

– Жима кьонаха, сан ваша, цїе хІун ю хьан?

– Салахь ю.

– Салахь, ахь тахана хІокху рузбанан дийнан а, хІокху Рамадан беттан а бина лерам Дала бойла хьан! Дала аьгто бойла хьан!... Суна кхузахь сацае ахь... Пассажираша бохучу «Амин! Амин!» дашо лерса хьобьстуш, машенара охьавоьссира иза.

Д.ПАШАЕВ

(Юѣхъ – 69-чу номерехъ)

ица а берзийна, шен-шен хенахъ
компенсация, пенсия, пособие
дададала а доладатийна, адамашъ
федеральни Йедаль тежа а до-
ладатийна длабахъ беа аялла-
хетара цунна харжамаш. Делакъ
а, Администрация куйгалхохуну
ийштале ояла хилар республику-
Йедале кхача луш болчу цхьа-
болчу политикхаша Йейийшара
харжамаш длабахарша бакъболу
тхьамданаш гучубовла цунна
цаллар санна а, административни
таронех а, федеральни центро-
Глолуш хиларх а пайда а дан-
цуш республикина куйгалша о-
цаллар санна а, Амма референду-
длабахаран хьокхех санам барехъ
коярта маъна ошу бакъало ша-
длейшара, къа Йедтла гадлолуш
долчу кхараллин-политиктин
хьокхоло пайда, Йедтла Карлушлуш
Йолчу политикин кризисо лейи-
цуш, цу кхакхъ Россия эскархоша-
маришчу бахархойна бакъноша

A black and white photograph of a middle-aged man with a mustache, wearing a dark suit, white shirt, and patterned tie. He is seated at a dark, reflective desk. He is looking directly at the camera while holding a small, rectangular object (possibly a card or a small book) in his right hand. His left hand is resting on the desk. To his left, there is a lamp with a decorative base and a light-colored shade. The background shows a window with vertical blinds and a dark doorway. The overall atmosphere is formal and serious.

2002-чу шеран 10-чу ноя-
брехь В.В.Путин цхьаьнакхий-
тира нохчийн векалшца. Дехха

A black and white photograph of a middle-aged man with a mustache and short hair, wearing a dark suit, white shirt, and patterned tie. He is looking directly at the camera with a serious expression. His hands are visible in the foreground, resting on a reflective surface. The background is slightly blurred, showing an indoor setting with a doorway and some furniture.

Делахь а референдум
даяхьаран хьокъехь бинчу са-
самна критика еш дуьхьалбев-

*Делимханов Адам, Россин
Пачхьалкхан Думин депутат
(«Кадыров Ахьмад-Хьаьжа
– нохчийн халкъан сийлахь
кIант» книги тIера).*

1941-чу шеран 22-чу июнехь

Театрера яхь йолу кӀентий
буьрсачу гӀаме дӀахьовсийна, би-
сина актераш, коьртачу декъа-
на зударий, гӀаш Соьлжа-ГӀала

40гПа вуйцуш хилла цу замана турпалко. Мазаев Хьамзатан клан Маташ. XX-чу бӀешеран 30-чу шерашкахь дуйна Цечу Эскарехь волу Мазаев Маташ алсаг аӀаьхаллин хьуьнарш гайта ларина. 1935-чу шарахь вааллера из Кивера артиллерин училищ чекхъяьккхина. Танкийн батальон корьтеш волчу хьаькаман заместель волуш, финащца тӀом бина варайн махкахо. Цул таӀаьха Белару сехь, Полсьехь тӀеамши бина а варай. 1941-чу шеран март баттахь дуйн Цечу Эскаран танкийн дивизион 34-чу танкийн батальонан командира Мазаев Маташ. 1941-чу шеран 22-чу июнехь тӀом дабалаулу Карпаташкахь ластташ яра цуьна батальон. Хьалхарчу деношках дуйна тамехь дакӀалоцуш хилла иза. Доза доцу майралла, доналла гайтина чо. 1941-чу шеран 1-чу июнелехь арадаьллачу «Правда» газетан агӀонаш тӀехь «Героические подвиги танкистов» цӀе йолчу статьяь хьаьк доллу довха дешнаш ца хӀоош яздин да ра, Перемыслехь капитан Мазаев Маташ корьтеш волчу танкийн батальоно хӀаллаккинчу мостагӀе. Ткъа 1941-чу шеран 26-чу июнелехь

безамца кхоьллина коьртачу турпал-хочун капитанан Ибрагимовн васте Нохч-Талгтайн ерриге а кӀойштин военкоматашна хьалха гайтира и баьшхас спектакла. Цу муьрехь военкоматашна хьалха кьаььсттина дуькха адам хуьлтура. Шайн лаамехь гӀаме баха кечбела кегирихой, уьш новкьбаьха баьхкина цераьн верасан Дегр-доцугур хӀун ду ала лууш гуьл-белларш. Доцна аьлча, 1944-чу шеран 23-чу февралехь вайнах маьхках баьхкал Нохч-Талгтайн кьоман драматически театран репертуарехь яра «Капитан Ибрагимов» спектакль. И низаре ирча гӀом даьлаобелла. 2016-чу шарахь 75 шо кхоьчуш чилча «Капитан Ибрагимов» пьеса зӀйна театро иза хӀоттийна хӀокху шарахь 75 шо кхоьчу. Иза баьрла тоьшмалла ду дерриге а советийн халкъашна санна нохсанна, гӀалгӀаша оцу бохаман даькна кьаьйна хиларна. Пугосов, мостагӀ мел нуьцкьала хиллехь а, тӀеман хьалхарчу дешоьнах дуьйна хььанна а кепара шекоьнаш йоьцуш, толамах дог тешарца хьанал кьаьхьоьура вайн адамаша. Цьанна минотана а муькьа гӀийна бац культу-рин белхалхой а. Дуькха концерташ спектаклаш гайтина цара Шечк

Веданара глаш Совляга-Пала нект
бинчарна юкьахь хилла: Исаев
Асет, Хакишева Хъава, Танухад
живея Асет, Мустапаева Хулимант
Алиева Тамара, Айдамирова Марем
ништта кхиберш а. Бакъду, театре
схьабырзине аьлла мукьта йезе
йиш ча хилла церан. Мехкан куй
галло вовшахтоьнчу концерт
тобанна юкьабахана Нохч-Палг'айн
кьоман драматически театран ак
тераш. Совляга-Палахь а, генарчу
клоуштакхь а бахархойн до-ойла
Платтох,толамах тешош, сийлахьчу
Даймакхе безам ч'аг'беш концерта
дайлойина цара.

Турпалкы манакхохчу мел яздэ
дош тидамехь латтоху волчу яздыр
чо Базоркин Идриса, 1941-чу шеран
сентябрехь кьел пьеса сара Нохч
Паллгйаьн кьоман драматический те-
атре. Цуьнан чар яра «Капитан Ибра-
гимов». Амма массарна хьаьра пьеса-
тӀехь вуйчуш верг Мазаев Матаган-
тӀехь. Дала шайна ца кхоаш деллача-
пхӀмӀица вайнхчан актераша говьа
гойтура кызчуз тӀеман калонашар
цӀескархойн бӀаьхлӀан хьуьнарш
сыйлакчу Даймакхе хила хьаькьбо-
лу нуькьӀала безам. Хьовсархош
хазухатарца тӀейишара Базоркин
Идрисан пьеси тӀехь лӀотгӀийн
спектакль. Кьыстийна товш дар

Эскаран бляхшошна. Соьлжа-Палара
длабуьлабелла Ростов, Краснодар
Воронеж г'лаийн госпитальскаухау
чексбевлла вайнехан артисташ дий-
нах а, буса а концерташ луш, гер-
гах кхекхаш бурса г'лаеш болуш
Къасттина хазехаташ хилла Печу
Эскаран бляхшошна Эсамбевл Мах-
муда деш хилла «Яблочко» це юлу
матросийн хелхар. Дла теюцуну
хилил Айдамирова Марема оьрийн
маттах д'лаокуху эшарш, Исакова
Зинаа йошуь байташ. Цундела вай-
тахана ч'аг'ло йа бакьо ю: 1945-чу
шеран 9-чу майх дакхайхийнуча
Сийлахьчу Толамну юк'аьх вай-
нехан актерийн хьаналчу кьиньх-
гаман беркате дакха хилар. Уггаре
а кьортанг вайх х'лорамна шайх
дозалла дан х'аьк бу и башха тур-
палхой. Толамх тешарца гездина
цара и атта доцу некъаш.

А.ДАЧАЕВА

90-чу шерашкахь перестрой- ду уьш. Царах цхьаь ву оцу хенах

Делахъ а, Ахьмад-Хъаьжа кхеташ вара проблема дйаьккхарехъ атта бу аьлла хеташ болчу некъо цхьа хан яьлча юха а керлачу тIамна тIедало тарлуш хилархъ. Муьлххачу хенахъ а хуьлуш мабуьр хIуьа дина а тIедале кIача лувш

Конституци тӀе а зӀна, болх бан дӀа-
йӀолайаллац, бахархойша харжӀна
на республикӀин кӀочош дарац
Идалан куыйгалхо, пачхьалкханаш
Идалан векалӀалин органаш, мет-
тигашкаш шаьш урхалла даран
органаш болх бан ца юйӀаелчча
Нохчийчоь Россин Федерацин
юьззина бакъонаш йолу субъект
хилла дӀахӀуттург цахилар. Кхайк-
хамех пачхьалкхан куыйгалхоцун
тидам тӀебӀохьуйтра Нохчийчоь

Цара дуйшпучунна жоп луш,
Ахьмалд-Хьажьас элира: «Багъсалъа,
а доллуш долчу хьолан нийса махал,
хато а, референдум даяхьа оьшушу а,
я сая а, жьал божур хьехо а Ковалевска
Сергей а, Джадд Фрэнк а цыбанна
багтахь мукьане а Нохчийчохь ланна
веза. Нохчийчула дасаваша веза,
назе хаттарш дан деза. Таккхаша
царна хуур ду адамаш машарш
бешти хилар. Нагахь санна Кон-
ституци тлезахьехула референдум

Ийицээр ян юкбайилинарг
Нохчийчовнан Конституци
лхи проект яра: Нохчийн Рес-
публикин Администрация
Куьйгалхочо Кадыров Ахьмад
Хьажас кечийнарг; Россин
Федерацин Президентан Кыяло
Федеральн округех юьззина
бакьонаш йолчу векалаллин
белхачо Бугаев Ибадулла
кечийнарг; вице-премьера До-
шукан Мусас кечийнарг; зор-
банан гуллакшахаула волчу
министра Гантемиров Бислана
кечийнарг; республикин Хар-
жамийн комиссис кечийнарг.
И проектш йоккха башхалла
Йолуш яцара. Делахь а массара
а цьхаьбат хуьлуш кьобайли-
нарг Кадыров Ахьмад-Хьажас
кейфина йолу Конституцин про-
ект яра.

Айхидхыг болгуу ахтаран таг дэвсгэр
Ай, Биросан а, фильмыш угтар а,
белзачех хилира. Царах баккхийчеран а,
болчарах духдах берш берш дараа,
Цара арахь урамашахь шаьш лов
зуш а шайна оцу онкур турпалхойн
цшерш а тохкий, цара лелийнари
деладлора. Къаьстина, нохчийн
берашна хазакхетар ламаракхойн филь
машка хьовсар дара. Республикере
ерриге а инфраструктура йохийна,
ягара, кейришошна садаа, хан яйт
меттинг яцара. Цъаьна йоккхача
экрана хьалха гул а лой хьовсура
кинога баккхийчеран а, берийн
йоккхо тоба. Хинла шайна XXI-г
йоккхо – 2016-гша во д. Тахана 30
шерел тлехбевлачу цу хенахьлерчу
кейгирихошна хинча а дагаюгу
90-чу шарахь дуьхьхара шайна
евзина дзанал араьхара кино. Оцу
теман хенахь даккхий хилла беран.

спубликехь кином индустри кхуу
ю бохур. Цу хенахь ишта хир д
аьлча тешар волуш цыха а вацар
Хьалха, Советин Иедал долун
кинематографехуа йолу Пачхьал
хан урхалла культурын шенешкахь
фильмин терго шен а, уьш гойтш
болх беш яра. Ткъа тахана Терекх
Беслан шен куьйгаллехь волчу оц
урхалло, терго йина ца лаш, нохчий
кинематографи а, республикер
кхийлоу кино а меттахлотто а, кхи
а шена хьалха яккхий Илалашона
а Хиттайю, уьш кчочуш а йо. Та
ханлерчу дийнахь Пачхьалкхан
урхаллехь йолу «Чеченфильм
киностуди юьззина метраж йол
фильмаш, лаккхара диккал йол
сериалаш а йохуш болх беш ю. Рос
син Президента Путин Владимир
Владимировича 2016-гша ю Росси

лерина кинозал схайиллира Шеллах. Цига баьхкина бара лараме хьеший, шайна юкьах «Смертельная битва» а, «Перл-Харбор» а, шитта кинолчу а фильмахшаролаш ловзийна вогу Голливудан актер Тагава Кэри-Хироюки а волуш. Ткъа июль беттан 10-чудийнах Гуьмсехь схайоьллур йолуш кхин цьхьа 3д зал ю (100% стагана охьаха меттиг йолуш хит ю иза). Дукха хан ялале экраншате ю киноstudio яьккхина йолу «Столкновение» цле йолу нхчийн боевик. Цуьнан трейлер интернетехь хинчалле а йолуш ю. Шен коьрта йалашо дуьненан киноиндустри тегелан ялар лору «Чеченфильман» коммандо.

АБУБАКАРОВ Бекхан

ИЭС

Къоман сирлачу кханенах тешара

(Нохчийн яздархочун Хаджиев Ризванан 110 шо кхачарна лерина)

БЕРАЛЛИН ШЕРАШ

Иза вина де билгтал муьлаху ду хууш стаг вац. Цу хенах дукхах болчу нохчаша иза билгалдокххуш ца хилла. Бакъдерг дийича, цаьрга и хоьттуш, цуьнца бала болуш стаг вацара. Вина шо хаар а доккха хIума лара мегар долуш яра 1906-чу шарахь Ойсахархь Хаджиев Ризван дуьнен чу ваьлла хан. КIант когавахана, мотт Iемина вала-ле, да-нана дIадаьлла, байлахь висира иза. Дедас кхийна ву Ризван. КIант кхийна вала-ле советийн Iедал Ойсахар кхечира. Духьарлера школа советийн Iедалца кхечира Ойсахар. Хинца-м цхьаверг велава-ла а там бу, юьхьанцар-чу классе деша воьдуш Хаджиев Ризван пхийтгара ваьлла жима стаг вара аьлча. Бакъду, иза ишта-м дара. Делахь а, деша-м дика дийшира цо. Ойсахара еа классах лаьтта школа чекхъяьккхина вала-ле

дезара кегиьрхойн. Дуьненна Iгарабевлла идеологаш бара университетан хьехархой: Акимов Владимир, Антонов Константин, Губер Александр, Луначарский Анатолий, ишта кхиберш а. КIоргера Илма долуш адамаш дара уьш. Шайн хаарш кхоа ца деш студента-на дIалуш бара. Хьехархоша адамашца кхетош-кхиоран болх дIакхьеха Iамабора студенташ, коммунистийн идеологин бIаьхо хилар марздора. Кхиамца университет чекхъяьккхина Соьлжа-ГIала цIавирзина Хаджиев Ризван КПСС-н Нохч-ГIалгIайн Обкоме балха хIоттаво пропагандин-агитациян отделан куьйгалле. Шина шарахь сов бо цо цигахь болх. Шен белхан декхаршца ларош, на-кьосташца тарлуш, мискачу адамийн хьашташка ладогIа кийча хиларца билгалволу жима стаг Обкомехь болх бечу муьрехь. 1936-чу шарахь Курчалойн IкIотша балха хьажаво

Забарца яз деш дерш а нислора, поэзин хьасанца дуьйци-нарш а хуьлура. Юьхьанца, шена, холчахIоьттинчохь, цхьа дегахьаам локхуш дора Ризвана и йозанаш. ТIаккха марзвелла, беркатечу ламасте дирзира цуьнан и гIуллакх. Накьосташна гайтича, цара дика мах хадийра оцу йоза-нийн. Цу муьрехь «Ленинан некъ» газетан редактор волчу Мамакаев Мохьмада цхьайолу байташ зорбане схира, литера-турехь кхьаьегар дIа цагасар тIе а дилира шен накьостана. Ишта литературе веана ву тIаьхьо нохчийн къоман поэт, яздархо хилла дIахIутту волу вайн турпалхо. Ткъа 1939-чу шарахь Хаджиев Ризван «Ле-нинан некъ» газетан редактор хIоттаво.

Хала зама яра иза. Даа-мала цахилар дацара коьрт-ниг. Бе-берса кхача нохчаша цкъа а ца лехна. Доьзална напха, хьаналчу кьинхьегам-ца, цаьрга данма латтаделла.

Даима санна нохчийн къоман лаамашна, лехамашна муьтIахь долуш чекхдаьлла иза. Оцу доьналлин хоршара ца бовла редакцин белхажойн данма хуььарш а, синьондал-ла а хилла. Шайн халкъ, дай баьхна латта деша, собарца чекхбевлла уьш инзаре буьрсачу зерех. Хаджиев Ризван санна болу яхь йолу къонахий «Ленинан некъ» газетан ку-ьйгаллехь хилла хилар а хила там бу цуьнан баьхана.

БУЬРСАЧУ ТIЕМАН АРЕНАШКАХЬ

1941-чу шеран 22-чу ию-нехь луьра тIом беара вайн Сийлахь-боккхачу Дайма-ка. И бурса тIом болабел-лачу хьалхарчу деношкахь шен лаамехь Шечу Эскаран моIаршца хIоттира Хаджиев Ризван. ТIеман арахь цунна хиллачу чевнаша, муьлхачу нохчичуьнгахь хила йогIу яхь, доьналла, майралла гой-туш, тIом дика барна делла-чу совIаташа тоьшалла до вайн махкахо бIаьхойн букъа тIехьа лечкъаш Ийна цахи-ларна. Даймехкан коьртачу шахьарна Москвана мостагI тIегIертачу 1941-чу шеран гурахь цигахь тIемаш бина Хаджиев Ризвана. Духьар-лера тIеман совIат, «За оборо-ну Москвы» мидал, цигахь гайтина бIаьхаллин хуььнар баьхьанехь делла цунна.

1942-чу шеран хьалхар-чу беттанашкахь дуьйна инара-лейтенант Кириченко Николай коьртехь хилла-чу дIагIагIазкийн дошлойн гвардин 4-чу корпусехь хилла Хаджиев Ризван. И корпус 1942-чу шеран май баттахь дуьйна Кьилбаседа Кавказан фронтана юкьайогIуш яра. Азов хIорданий, Дон хиний юккьехь тIемаш беш яра кор-пус аьхкан а. МостагIчун ницкъ алссам хиларна, цкъа-чунна юхадолуш дара Цен Эскар. Оцу баьхьаница Моз-доке а, Нохч-ГIалгIайн Рес-публикин Теркаца йолчу аре-нашка а кхечира луьра тIемаш беш 4-гIа корпус. Оцу буьрсачу денойн кьаьхо а, тIеман тIело а лан дийзира Хаджиев Ризванан а. Амма яхь дIа-м ца елира цо. БIаьхо дика кхетара мостагI нуьцкъала хиларх а, Шечу Эскаро лардеш дерг дай баьхна латта хиларх а.

хиларх а. Къаьсттина ла-заме дерг 1942-чу шеран 25-чу июлехь дуьйна немдой Теркаца Юккучу цхьайолчу нохчийн ярташка – Беней-Юьрта, Зебир-Юьрта, Калаусе – кхьаьна хилар дара. Оьрза-ГIалахула тIемашца гечо док-кхуш Соьлжа-ГIала тIерташ вара мостагI. Мокхазан берд хилла, мостагIчунна дуьхьа-ло еш, летара вайн бIаьхой. Делахь а, ницкъаш цхьабосса бацара. МостагI кьиза, ницкъ алсам болуш вара. Цуьнан коьрта Iалашо яра Соьлжа-ГIаларчу а, тIаккха, вайна тIехьаьлла Бакуьчу а мехка-даьттанна тIекхачар. Мехка-даьтта чIогIа оьшура, дерриге а дурьне шен кога кIел дерзо араваьллачу Гитлер Адоль-фана. Цо юьхарберзийна-чу некьах дика кхеташ бол-чу Шечу Эскаран бIаьхоша массо а агIор дуьхьало йора, хьерадевллачу жIаьлех тарбелла чугIертачу фаши-сташна. Нохчийн лаьтта тIера уьш дIалахкар 1942-чу шеран 30-чу ноябрехь Луьйранна ялх сахьт даьлча дIадолийра. Инарла-лейтенант Кириченко Николай вара операцияна куьйгалла деш верг а, цунна жоьпалле верг а. Шен са, дегI коьш вайн цхьа бIаьхо а вацара. Ишерски станицехь буьрса тIом хилар. Станице-ра юхатоха болийра немдойн фашисташ. Цунах дерг дика дагадогIура Ризванна, тIом дIабирзина дика хан яьлча а, оцу буьрсачу тIеман даькьа-лацархо ша хиларе терра. КIирнах сов кихкира Тер-кан аренашка тIом. ТIаккха, Соьлжа-ГIала шаьш кхача-лург цахиларх кхетта, немдой Моздокехьа юхабовла буьй-лира. Моздокехь, Бесланехь, Эльхотовехь тIемаш бан дий-зира Хаджиев Ризванан. 1943-чу шеран январь беттан 3-чу дийнахь беа баттахь немдойн карахь лаьттина Малгобек сьхайоккхуш, хIаллакхийра Кьилбаседа Кавказе чугIерта фашистийн ардангаш. Хе-тарехь, Ризванан дахарехь уггара и рсечарах цхьа де дара иза. Дай баьхначу лаьт-та тIера мостагI эькхорал мехала хIун хир ду яхь йолу дог кийрахь долчу стага-на?! Делахь а, кхин а гenna дIадахьа деша дара тIеман некъаш. Малгобек мостагIчух дIацIаньяр – иза толаман юьхь бен яцара. Цен Эскар толамца зулам сьхьаьллачу бена – Берлине – дIакхачо деша дара. Ростов, Красно-дар, Сталинград, Беларуси фашистехь дIацIаньш хиллачу тIемашкахь даькъалаьнца ву вайн турпала махкахо. 1943-гIа шо чекхдалале капитанан чинехь вара майра дошло Хад-жиев Ризван. Некхаваз сер-ладохуш майралла, доьналла тIеман аренашкахь гайтарна елла «Даймехкан тIеман» орден, «За оборону Москвы», «За боевые заслуги», «За от-вагу» мидалш а яра цуьнан. Инарла-лейтенанта Кири-ченко Николай шен куйг тIе яздина (именное) совIатна делла тур дара вайн махкахо-чун. «За отвагу и доблесть» аьлла йоза дара совIатна деллачу туьрнан маькаьна тIехь яздина. 1944-чу шеран май бутт тIекхаччалц юкьара ца волуш тIеман арахь лаьттина Хаджиев Ризван. Цунна хууш хилла вайнах махках баьхна, Казахстане а, Юккьерчу Азе а дIаьхажийна, дерриге а халкъана тIехь, ямартлонца, харц Iерш тохкуш, харцонаш делийна хилар. Амма, шегара

осала хIума ца долуйтуш, майра тIом беш волу бIаьхо, нохчи хилар баьхана долуш 1944-чу шеран май баттахь Беларусера цIа хьажийна, мел декхарш дарх эскарехь ца витина.

Хаджиев Ризван цкъа Соьлжа-ГIала кхечира. Лула-хоша дийцира кхуьнан доьзал а, дерриге а халкъ санна мах-ках даьккхина хиларх лаьнца. ТIаккха Ойсахар вахара иза, шен дай сьхьабевллачу юьрта. Деден борза тIе ХIоттар шен декхар хийтира Ризванна, цо иза кхочуш а дира. Гумьсе кхечира, цигахь НКВД-н каравахара. Леррина таллам бинчул тIаьхьа дерриге а нох-чийн халкъ дIаьхажийначу новкъа ваькхийра. Кхаа-беа баттахь кхьахийгира Хаджи-ев Ризвана шен верасаш ца карош. Юккхачу Казахстане-хула, мохо яржо нехаш санна, баржийна бара нохчий. ТIеман арахь хиллачу чевнаша, на-старан дIаьлгахьа йоллчу дIаьндарган геригца дукха некъаш гездара цо шен доь-зална тIе ца кхачалуш. Эьхар а, Джембулехь карийра цунна хIусамнана а, эскаре воьдуш цIахь дисина хилла жима дий-бер а. Казахстанехь кхин а кхо бер дуьнен чу долу Риз-ванан а, цуьнан хIусамненан Мареман а доьзалехь. Цаьрга массаьрга деша а дешийтира, халкъана, махкана оьшу йолу говзаллаш караерзайтира цо. Ризванан дукхах долчу берех Кьилбаседа Кавказехь а Iгарабевлла безаш локьраш хилла. Мехкадаьтта даккхаран промьшленностехь болх беш хилла кхиберш. Ткъа тIеман арара цIавирзина бIаьхо цкъа мацахь литературин хьаьттахь ша бан болийначу балхана тIевоьрзу.

ЛИТЕРАТУРИН ХЬАЬРМАХЬ

Дукха хан яра Хаджиев Ризвана поэзехь, прозехь шен ницкъаш зер дIадолийн. Йоца, амма чулацаме нислора цуьнан байташ. Делахь а, цкъа а уьш зорбане кховдийна яцара яздархочо, ур-атгалла ша «Ленинан некъ» газетан редактор волуш а. Массо а хIуманна тIехь жоьпала-ла чIогIа долуш стаг вара иза. Изза лехамаш бара цуь-нан йозанан белхашкахь а. Духьхьара зорбане вайнах Казахстанехь болуш 1955-чу шарахь ваьлла Хаджиев Ризван. Цу муьрехь нохчийн маттахь «Кьинхьегаман бай-ракх» цIе йолуш газет арахеца долийнера къоман кхолларал-лин интеллигенцис. Цунах

яхар, дикане сатийсар хаалора оцу моIганашкахь.

Шен дахар кIордийна велларг вац карор.

ДеIа тIехь айп хиларх, дахар дац кIордош.

ГIорасиз хиларна, стаг Iаддалерахь,

ГIийланиг хьайл гIийла хетий, ма вела.

Иттех шарахь гергта кни-ни издательстехь болх бира Хаджиев Ризвана. Цигахь хьаькам вара аьлла шен книга зорбане яккха сих ца велира иза. Стаг собаре, гIиллакхе, оьзда хиларан билгало ю иза. 1959–1969-чуй шерашкахь цигахь болх беш дукха нахана гIо-накьосталла дина Ризвана. Къаьсттина самукьадолура цуьнан нохчийн маттахь яздан лууш жима стаг билгалваьлча. Цунна оьшучунна орцахва-ла сихлора. 1970-чу шарахь дуьйна кхидIа дуьнен чохь

ХIоттийта тIе Iеха, та-сийта маша.

ГIуллакх дац авторан цуьнца кхин ваза.

ДIакхьаьчна авторе гонорар-ахча.

Духьхьарлера книга 1966-чу шарахь зорбане елира Хад-жиев Ризванан. Цул тIаьхьа кхин а иттех книга зорбане елира цуьнан. Дешархоша самукьадаларца тIеэцнацарахь яра: «Веларан дуьхьа дац», «Лерг лацый малхе ваккха», «Морса мехкаш», «Дагахь-дерг кий доуш», ишта дук-ка кхиерш. Къаьсттина хьахо луур дара Хаджиев Ризвана яздина «Бай-латта дара охуш» цIе йолу книга. Вайн махкахь колхозаш йокхуш хилла чолхе зама ю шу тIехь юйцург. И болх шена дика безаш хил-ларе терра, говза дош аьлла сихлора. 1970-чу шарахь дуьйна кхидIа дуьнен чохь

шен яккха йисинчу хенахь Нохч-ГIалгIайн республикин Министрийн Советан радион а, телевиденин а комитетан редакторан даржехь болх бира цо. Амма мицчакха балхахь велахь а, литературехь беш боду болх сацийна вац иза.

Поэтан-лирикаш бара вайн шортта.

Ткъа, поэзи-лира юй те вайн оцуц?

ДоттагI, сих ма ло, кхин цкъа еша хьайн стих.

Зорбане дIакховдо кху-ьур ву, ма локха сих.

Зудчо-м эр ду хьов: Хьан стихаш ю зевне.

Ю еша аьхна (Дагахь:

бийлинчу шен заманхойх. Цара лайна халонаш, церан дегнаш наггахь хьостуш даьхкина маьлхан денош, дешархо тешош, цIеначу нохчийн маттахь гойту ав-тора. Хаджиев Ризванан ерриге а кхолларалла сан-на, «Бай-латта дара охуш» книга дикане, кьинхетаме, собаре, адамалле кхойкхуш ю. Цуьнца цхьаьна Нана-Даймохк беа, ворхIе дай-ша бешерийн кIоргенера лардеш сьхьаьданчу оьзданчу гIиллаккхехь, къоман лама-стех ца кьехкаре кхойкху яздархо Хаджиев Ризван. Иза ша вара дуьнен чохь

комсомоле дIайицира. ТIаккха Соьлжа-ГIала рабфаке деша хьажийра. Комсомолехь вара аьлла, дедех дага ца волуш цхьана а метте когабуьхьиг боккхуш вацара кIант. ДIа мел боккху ког а, деш долу муьлхха гIуллакх а деден лаамца дара кIентан. Дедас аьларг, Дала аьлча санна, тIелоцуш, кхочушдеш вара иза. Цундела, деша ваха лаам мел чIогIа хиллехь а, дедас пурба делла, дог резадина ша новкъаваьккхича, сапаргIат даьлла Соьлжа-ГIала охьа-веана рабфаке деша хIоттира иза. Синкхетам сирла, хьекь-ална ира волу кIант рабфакехь а дика ларош вара дешарца. Денна совдуйлуьчу хаарехь самукьадолура цуьнан. Делахь а, юьртахь висинчу дедена сагатлора. Мукъа йисинчу минотехь цунна тIекхача а лаьара. Цунна юкхехь санна сапаргIат ца хуьлура кIентан цхьанхьа а. Дерриге а шен чолхечу дахарехула чекхбок-кур бу Хаджиев Ризвана цуьнга болу и ховха безам.

КХИАРАН НОВКЪАХЬ

Рабфак кхиамца чекхъя-ккхина ваьлла Хаджиев Риз-ван партийни курсашка деша хьажаво. Дешарехь хуььнарш гойтуш волу кIант тидамза ца вуьсу Iедална. Юкьараллин балхахь а жигара даькьалоцуш вара иза. Цхьа тайна, ада-маллехь юьззина яра цуьнан амал, ша а гIиллакхе, оьзда вара. Ризванан амал хазь-ешьерг цуьнан цийца йолу нохчалла яра. Iедалан дайшна цунах идеологин белхахо ван лиира, советийн Iедало ирсечу новкъа даьккхинчу къомана юкьахь кхетош-кхиоран болх дIакхьхийта. Оцу Iалашонца 1928-чу шарахь Москва ком-мунистийн университетте деша хьажаво Хаджиев Риз-ван. Ша цхьаь вацара Ризван малхбалерчу кьинхьегамхойн коммунистийн университете Москва хьажийнарг. Цуьнца деша баха новкъабевлелара: Мамакаев Мохьмад, Автор-ханов Iабдурахьман, Мехти-ев Хьасан, Саламов Iабдул-Хьалим, Арсанукаев Халид, Вахаев Хаси, ишта дукха а кхиберш. Сталин Иосифан цIарах йолчу дешаран за-веденехь кхаа шарахь деша

муьрехь Нохчийчохь лаьт-тинчу чолхечу хьолах лаьнца, «Бай-латта дара охуш» ю цу кнингин цIе). Нийса кир даца-ра оцу муьрехь цунна болх бан атта дара аьлча. Дуьне пезагал гатдеш, бIаьргаш чу можа бIагор боуьтуш, шога киртигаш йогIура цуьнан кьоначу дахарехь. ТIаккха Ризван литературе кевдира, дукхабезачу турпалхошкара орца доьхуш санна. Наггахь ша а цхьаьнца йозанаш яздора.

газетан редакци: Дадиев Абу, Саидов Билал, Музаев Нурди, Чалаев Билал, ишта кхиберш а. Цхьа хIума ду нохчийн газетан, ша кхолладелчаьхьа а нохчаллехь кьилба дина сьхьадогIуш ду иза. «Ле-нинан некъ» газетан редактор Хаджиев Ризван хIоьттича а, цо куьйгалла динаг мел хала хан хиллехь а, сталиниз-мн гIурано зопьарина юкьа доьल्लीна Iазапехь хиллехь а, газето шен хатI ца хийцира.

Аганахь дуьйна Даймохк а, ша сьхьаьлла къам а деза Iамийна волчу вайн махкахо-чунна къаьсттина хала дара фашистийн йовсарш вайнехан лаьтта тIе кхачар. Шена чохь са а долуш, юхавала дагахь вацара иза. Даймехкан маршо куьйьсучу тIеман арахь легга валар ирс локьручарах вара Хаджиев Ризван. Иза тешара тIом цкъа мацца а чекхбериг хиларх а, ямартлонца чу-веана мостагI хIаллаквийрг

мерза кхьа хиллачу Хаджиев Ризвана кест-кеста яздора «Кьинхьегаман байракхна» лерина чулацаме моIганаш. Уьш казахетарца зорбане дохура редакцин белхахоша. Поэтан кхолларалла, дукха хьолахь, сатирин хIоу дета-луш хуьлура.

«Халкъера Iамадан хьекьале хIума дац.

Дан дээрзг суначул тIех хууш цхьа а вац...»

Бохучу ойланца, доттагIа хьо велахь,

Хьол йоккха Iовдал кхин йоцийла хаалахь.

1957-чу шарахь вайнахана цаберза яьллану некьамаршо-нах пайда эцна, шен доьзалца Соьлжа-ГIала сьхьакелхира Хаджиев Ризван. «Ленинан некъ» газет меттахIоттийначу дийнахь редакце балха араве-лаца 50 шарера ваьлла яздар-хо. Редакцин цхьана отделан куьйгалле ХIоттийнра балха тIехь алссам зеделларг долу журналист. Кест-кеста газет-дешархойн самукьадоккхура дахарехь нислчу кхачамба-чарехь поэта сатирин кепехь язлечу моIганаша. Самонца тидам бар, кIайдаргаш беламе

«Суна ахча») Журналан агIонаш тIехь ерш-м ю аьрга.

Ткъе итт шо сов хан дIаьлла яздархо, поэт, жур-налист Хаджиев Ризван вайца воцу. Амма цо яздина моIганаш хIинца а деша дог доуйтуш, чулацаме, цIеначу нохчийн маттахь ду. Тахан-лерчу вайн дахарера цхьадо-лу кхачамбацарш гуш санна яздина хетало наггахь поэтан цхьадолу моIганаш.

Пьеса ю сов гIийла, тур-палхой – оза.

Амалш ю шийла, чула-цам беса.

БогIура ХIотто мах, амма, «амма» ду

Иаламат кхераме дIаала. О, ма аьрха ду!

Пьесин автор массарна вевзаш ву.

Хууш ву ша хьаьнца хIун лело деза.

Зорба а тухур ю, тираж луш йоккха.

Авторан а деза маж-дада хьаста.

Театро ХIоттор цкъа. Амма кхин – хIа-хIа!

Хьовсархой Iегахан дац иштта атта.

А.ГАЗИЕВА

«Росси – вайна ца евза Къылбе»

Иштта ю дукха хан йоццунш зорбане жыллачу А.В.Пряжников кннгин цѣ. ХЮкху деношкахь Радион цийнехь дѣдаѣхьира и кннга йовзййтар. Цигахь дакъалоушш бара Нохчийн Республикн къоман политикнн, арахьарчу зѣнийн, зорбанан, хаамийн министрствон, Нохчийн Республикн Илманийн академин, кннгин издательствон векалш, журналисташ, юкьараллин гѣуллакххой.

Цѣхьаьнакхетар дѣлодош вистхилира кннгин автор Пряжников Александр:

«Сайн къамел долош, уггаре а хьалха суна даггара баркалла ала лава кннга зорбане йоккхуш сайна гѣо мел дѣначарна. Суна бакъал а доккха совгѣт ду бусалба нахана уггаре а безачу мархийн Рамадан баттахь Нохчийчохь сайн кннга зорбане ялар. Ткъа ша кннгахь дерг аьлча, итгехь шарахь бина болх бу иза. Кху кннгн гѣлехь Россин къылбехь дѣхаш долчу дуккха а къаьмнийн гѣиллакхехь, гѣадатехь, географехь лаьцна яздина. Муьлххачу а авторан санна, кху гѣлехь гѣалат хила а тарло, иза еша волавелча, соьца цѣхьавергь реза ца хила а тарло. Цундела, хьалххе бехк цабиллар доьху ас», – дерзийра цо шен къамел.

ДЕШАР

Хьехархойн шина конкурсан жамлаш дина

ХЮкху деношкахь Нохчийн Республикн дешаран а, Илманан а министрствехь «Шеран хьехархо-2016» а, «Къона хьехархо-2016» а республикн конкурснйн толамхошна совгѣташ дѣра. Республикн школашкара хьехархой, директорш, толамхойн белхан наькостий баьхкинера оцу даядаршкахь дакъалаца.

Конкурснйн журинна юкьахь бара дѣдаханчу шерашкахь «Шеран хьехархо» а, «Къона хьехархо» а конкурсашкахь толамаш баьхна хьехархой а, ткъа иштта Дешаран белхайхойн корматалла лакхайкхархан нохчийн институтан а, Дешаран дикаллин мах хадоран туйшан а белхайхой а.

Журин сацамца «Шеран хьехархо-2016» республикн конкурсн толамхо хилира Веданан кѣшттан Бена-Кѣотарачу школн оьрснйн меттан а, литературнн а хьехархо Демельханова Заира.

БЕРИЙН ДАХАР

Ешархой вуочу марздаларех ларбаран Галашонца...

Наркоманина профилаттика яран программнн гурашкахь С.В.Михалковн

цѣарахчу Республикн берийн библиотекехь ешархошца тренинг йира дукха

ФУТБОЛ

«Терек» – «Олимпия» – 0:0

Карарчу шеран февраль баттахь Соьлжа-Галарачу «Терек» клубца 0:0 чѣттаца левннчу «Олимпия» (Любляна, Словени) команднн куйггалло 27-чу июнехь юха а наькосталлин матч дѣаяхьйтар доьхуш, кхайкхар даийтинера соьлжагѣалахошка. Оцу муьрехь ший а команда, командаш кечъяран аьхкенан плананца нийса а догѣуш, Австрерчу Бад Эрлах гѣлаэхь яра.

Футболан «Олимпия» клуб шен махкахь тоьлларчехь цѣхь а йолуш, 12-чу июлехь дуййна Европнн Чемпионнйн Лигехь ловза йолалур йолуш ю (оцу Лигехь Европнн тоьлла йолу футболан клубаш бен

ца ловзу). Оцу цѣхьаьнакхетарехь соьлжагѣалахоша шайн кевнаш оцу команднн футболисташца гол тохар лардира. Жам! 0:0 долуш чекхдаьлланчу оцу цѣхьаьнакхетарца дирзира «Терекан» аьхкенан кечамбар.

ХГинца соьлжагѣалахой Нохчийчу цѣ а бирзина, шайн керла ловзархой къастор дѣдахьа дагахь бу. «Терекан» генералннн директора Айдамиров Ахьмада билгалдакхарехь, карарчу хенахь тѣдаме эьна ву ши ловзархо.

«Шина ловзархохуьнца дагадѣвларш дѣаьош бу тхан клубан векалш. Цундела, цѣкьачунна, цѣран цѣрш йовзийта ца лава суна. Бакъду, масехь

хан йоццунш.

Цѣхьаьнакхетар дѣаьош вара библиотекин белхахо Докаев Ваха. Наркоманехь долучу зуламех а, цуьнан хила тарлуьчу ирачу гѣаьхенех а лаьцна дуйлуш вистхилира иза:

«Дикачуйнга санна, вуочуйнга а жим-жимма марзло алам. Цѣхана дийнахь ца хуьлу стагахь наркоман. Корта бахочу молханашка а, наркотикашка а цѣкьа марзвелларгь кхето а, иза нийсачу новька ваккха а атта дац. Цундела, вуочуйнга марзавалархь ларвала хьажавеза хѣора а. Вуочуйнга марзавалар дукха хьолахь вуочу тобанехь дакхетча хуьлуш ду. Шен наькьосташа дийриг дан марзло муьлхха а. Цундела,

ишттачъерца долчу гергарло-нехь генавала веза», – элѣра цо.

Ша дийиннчухь бераш муха кхетта хьожуш, цаьрга дуккха а хаттарш дѣра В.Докаеве. Цара шайна хуучу кѣпара жопаш делѣра. Гуш дара, шайга дийиннчуьнга а, шайна динчу хьехаршка а ешархоша лерина ладоьгѣна хилар. Цигахь «Наркомани – бѣдане дуйне» гайтам вовшахтоьхнера. Гайтаме еккинчу кннгехь лаьцна дийцира библиотекарца Болатбиева Мадинас. Цу гѣлехь дерзийра цѣхьаьнакхетар.

З.ЛОРСАНОВА

Сурьта тѣлехь: цѣхьаьнакхетаран дакъалацархой

дийнахь билггал къаьстар ду и шѣш «Терек» сѣхьаволу я ца волу бохург», – элѣра цо.

Билгалдаккха догѣу, Хонкаркан «Мерсин Илманиорду» клубехь ловзуш волу Веллитон эьна гѣрташ, тѣаьхьарчу хенахь соьлжагѣалахоша дукха къаь

хьегна хилар. «Веллитонца барт бойла ца хилира тхан. Цуьнан меттана оха Балай Беким (албанец) эьнна», – элѣра А.Айдамирове.

И.АДАМОВ

Сурьта тѣлехь: «Терек» – «Олимпия» ловзар

яьларгь 2000 экзѣмпляр бен яц. Дала муькь лахь, тѣйогѣучу хенахь кннгаш кхин а алсам арахеца дагахь ду тхо. Муьлххачу а Россин вахархочунна пайдѣхь кннга ю иза. Цундела, уьш хѣора а библиотекехь хила еза аьлла хета суна», – элѣра цо.

Кннгин мах хадош, цунахь лаьцна шайна хетаргь олуш, вистхилира Нохчийн Республикн къоман политикнн, арахьарчу зѣнийн, зорбанан, хаамийн министрнн замѣситель Гудаев Лѣьма, историн Илманийн доктор Гарсаев Ваха, Нохчийн Республикн Илманан академин вице-президент Дадашев Райком, Нохчийн Республикн Журналистнйн союзан председатѣль Хатуев Ислам. Цара шайн къамелашкахь билгалдаккхира «Росси – вайна ца евза Къылбе» кннга мехала, Кавказан бахархошна оьшуш хилла ца лаш, ерриге а Россина пайдѣхь, оьшуш хилар.

Цѣхьаьнакхетар дерзийра журналисташа, Илманчаша, яздархоша Пряжников Александрѣ цуьнан кннгахь, иза зорбане яккхархь лаьцна хаттарш далаьца.

З.САГАЕВА

Сурьта тѣлехь: кннга йовзййтарна лерина цѣхьаьнакхетар

Тхан рузма

1-ра июль, 1916 шо. Устрада-Эвлахь вина Абдурахманов Канти, Россин Федерацин Турпалхо. Сийлахь-боккха Даймехкан гѣом болабелча, шен лаамехь эскарехь гѣуллакх дан воьду Канти. 1943-чу шеран сентябрехь дуйна цо гѣуллакх до 51-чу дивизин 156-чу гѣашлоин полкехь 76 мм. яккхийчу тоьпийн батареин старшина волуш. Бѣаьхаллин декхарш кхочушдеш шегара йоккха майралла а, стогалла а гайтарна цуна совгѣташ дина 3-чу а, 2-чу а даржийн Слава орденшца, дуккха а мидалшца. 1945-чу шеран февралехь Липная Гали уллехь немдойн эскаран йоккха тоба хѣллакьарехь дакъалацарна 1-чу даржан Слава орден яла хьалхатеттина а хилла Канти, амма совгѣтанна хьалхататтаран кхаташ муьхха дѣлахь а дѣа ца кхочуш дисина. Нохчи хилар бен кхин баьхана доцуш висира иза тѣман командованис шена магийна Советски Союзан Турпалхочун цѣе ца луш а. И харцо нисйира 50 шо даьлчул тѣаьхь. 1996-чу шеран 16-чу майхь арадаьлланчу Россин Президентан Указаца Абдурахманов Кантина елѣра Россин Федерацин Турпалхочун цѣе.

Дуккха а шерашкахь цо хьанал къахьйгира Устрада-Эвларчу тайп-тайпанчу предприятѣшкахь. Оцу гѣлаэхь тахана а бѣхаш-лаш бу турпалхочун доьзал. Кантин кхалхар хилла 2000-чу шарахь.

1-ра июль, 1933 шо. Гуьржийчоьнан Ахметовски кѣшттан Дуиси юьртахь вина Маргошвили Султан, поэт, гочдархо. Дешна Нохч-Гѣалгѣайн пачхьалкхан хьехархойн институтан филологин факультетнн къоман отделенехь. Белхаш бина Дочу-Борзерчу бархИшаран, Илхан-Юьртарчу юккѣрчу школийн директор, Нохч-Гѣалгѣайн мохьбозваран музейн Илманан белхахо, Ахметовски кѣшттарчу Джокьоло юьртан советан председатѣль волуш. Дѣдаханчу бѣшеран 90-чу шерашкахь дуйна, коьртачу дѣкьана, литературин хьаьрмахь къаьоьгуш ву. Цо нохчийн матте гочийна гуьржийн литературин классикийн А.Казбегин, Н.Думбадзѣн, Н.Бараташвили, Г.Орбелианин, И.Чавчавадзѣн, А.Царателин, кхечу яздархойн произведенеш. Тахана а гочдаран дѣкьехь дика къахьоьгуш сьхьавогѣу С.Маргошвили. Россин яздархойн союзан дѣкьашхо ву.

1-ра июль, 1954 шо. Казахстанан Кустанайски областан Мыдыгер юьртахь вина Бексултанов Муса, Нохчийн Республикн халкъан яздархо. 1957-чу шарахь Даймакха – Хьалха Мартанан кѣшттарчу Олхазар-Кѣотара – цѣаьорзу кхеран доьзал. Юьртара школа чекхъаьккхинчул тѣаьхь Нохч-Гѣалгѣайн пачхьалкхан университетан филологин факультетехь доьшу. Йоццачу хенахь ша дешначу школехь болх бо. 1987-чу шарахь дуййна «Стѣлапѣд» журналехь ву (коьртачу редакторан замѣститель, 2007-чу шарахь дуййна – коьрта редактор). Дуйхьхьара Грозненски кѣшттан газетан агѣонаш гѣлехь зорбане даьлла М.Бексултановн «Палин урамаш» цѣе йолу дийцар. 1985-чу шарахь зорбанера араьлланчу «Мархийн кѣайн гѣаргѣулеш» дийцарийн гуларо гайтира нохчийн литературе доккха похѣьна доьзу яьдархо веана хилар. Цул тѣаьхьа цуьнан говзарийн масехь гулар зорбане аьлла («Юха кхана а, сѣлхана санна» – 1988, «Наггахь, сайн сагатдѣлча» – 2004, «Я хьан тухур ю буйсаьнна хьан нел» – 2004, «Дахаран хин генара бердаш» – 2009).

«Вайнах» журналан совгѣтан а, Нохчийн Республикн интеллектуальннй центрнн «Дато бухѣа» совгѣтан а лауреат ву Муса, кхоллараллин белхан лаккхара мах хадош, цуна иштта совгѣт дѣна «Нохчийн Республикн дуйхьа хуьнарш гайтарна» мидалца а.

Россин яздархойн а, журналистнйн а союзнйн дѣкьашхо ву.

3-гѣа июль, 1927 шо. Чечаныхь вина Алиев Шарпудди, медициннн Илманийн доктор, профессор, Нохч-Гѣалгѣайн АССР-н Илманан хьаькволу дѣятель. 1941-чу шарахь гѣлхдика дешарца чекхъоккху Нохч-Гѣалгѣайн медициннн училище, 1948-чу шарахь иштта гѣлхдика дешарца – Гиргѣизойн пачхьалкхан медициннн институт а. Оцуьш институтан аспирантурехь дешначул тѣаьхь, 1959-чу шарахь чѣагѣйо медициннн Илманийн кандидатна диссертаци, 1967-чу шеран май беттан 15-чу дийнахь нохчашлахь дуйхьхьара медициннн Илманийн докторан диссертаци чѣагѣйо. Белхаш бина Гиргѣизойчоьнан Ош, Джалал-Абад гѣлананийн больницашкахь (1948–1956-гѣий шераш, дор-хирург), Нохч-Гѣалгѣайн АССР-н могашалла лалашъяран министрствехь (1960–1962-гѣий шераш, коьрта хирург), Гиргѣизойн пачхьалкхан медициннн институтехь (1962–1973-гѣий шераш, Илманан лакхара белхахо, кафедригн заведуюшн), Нохч-Гѣалгѣайн пачхьалкхан университетехь (1973–1983-гѣий шераш, анатомин, физиологин кафедригн заведуюшн, биолого-химически факультетан декан). Илманан 70 сов белхан автор.

Кхалхар хилла 1989-чу шеран октябрь беттан 12-чу дийнахь.

Ламазан хенаш

(25–30 июнь)

Ламазан де	Гуьйра	Делкъа	Малхбуза	Маркъажа	Пхьуьйра
25	02:30	12:30	16:15	19:46	21:37
26	02:31	12:30	16:15	19:46	21:37
27	02:32	12:30	16:15	19:46	21:37
28	02:32	12:30	16:15	19:46	21:37
29	02:33	12:30	16:15	19:46	21:36
30	02:34	12:30	16:15	19:46	21:36

СПОРТ

Къоначу охьатохархлатархойн кхиам

ДУКХА ХАН ЙОЦЦУШ БУРУ-ГѣЛАХЬ ДѣАЯХЬЫРА 2000–2003-ЧУ ШЕРАШКАРЧУ КХИАЗХОШЛАХЬ ГРЕКО-РИМСКИ КЕПАРА ОХЪАТОХАРХЛАТАРЕХУЛА ЕРРИГРОССИН ТУРНИР. КЪЫЛБАСЕДА КАВКАЗАН КХЕЧУ РЕГИОНАШКАРЧУ СПОРТСМЕНАШЦА ЦХЪАЬНА ЦИГАХЬ ДАКЪАЛОЦУШ ВАРА НОХЧИЙ-ЧУБРА 11 ОХЪАТОХАРХЛАТАРХО А.

Къийсадаларш дѣдаьхьира шина дийнахь. Дика гайтира шашь нохчийн къоначу спортсменаша оцу къийсадаларшкахь. Иштта, вайн махкахойхь шайн-шайн йозаллин категорешкахь хьалхара меттагаш ехѣра: М.-А.Сайдаеве (38 кг.), И.Микаеве (46 кг.), З.Яшуркаеве (58 кг.) – №7 йолу ДЮСШ, М.Исаеве (42 кг.) – ШВСМ. Шолгѣану меттѣхь вара: И.Забаев (54 кг.) – №7 йолу ДЮСШ, Кхьолгѣа меттиг яккхира В.Эзерханов (63 кг.), С.-М.Гериханов (69 кг.) – №3 йолу ДЮСШ, М.Махмудов (120 кг.) – Ленински кѣшттан ДЮСШ. Оцу кхиамашка вайн спортсменаш кхачийнаш бу цѣран тренерш: Р.Абиев, С.Исаев, А.Магомалов, Р.Ескерханов, Н.Агаев, Б.Тулаев.

Толамхой билгалбѣхѣра кубкашца, мидалшца, Сийлаллин грамоташца.

З.ШИШХАНОВА

Авторан сурт

Хенан хѣоттам

30-гѣа июнь

Республикехула хила тарло: дийнахь... +33 градус, кѣзиг мархаш а йолуш, буйсаьнна... +19 градус, кѣзиг мархаш а йолуш,

1-ра июль

Республикехула хила тарло: дийнахь... +30 градус, мархаш а йолуш, догѣа а догѣуш, буйсаьнна... +18 градус, мархаш а йолуш, догѣа а догѣуш.

Лараме газетдешархо

Дѣаьош ду 2016-чу шеран шолгѣачу эхаشارна «Даймохк» газете избалар.

2007-чу шарахь дуййна вайн газет кѣирнахь кхуьзза арадолуш ду.

«Даймохк» газетехула шун хоййла хир ду Нохчийн Республикнхь, Россехь, дуйненахь хуьлуш долчу гѣуллакхехь дерг.

Язѣло «Даймохк» газете. Шун иза дан таро ю редакцехь а, республикнн муьлххачу а зѣнан отделенехь а. Эхаشارна болу газетан мах: редакце веана язѣш – 468 сом; почтан отделене вольдуш, сьхьаьцунш – 877 сом 68 кепек; цѣа дѣадоьхуш – 923 сом 76 кепек.

Газет диллиннаргь: Нохчийн Республикн къоман политикнн, арахьарчу зѣнийн, зорбанан, хаамийн министерство.	Газет диллинчун/арахьочун адрес: 364060, Соьлжа-Гѣала, Дудаевн Бульвар, Радион цѣа.	Газетана регистраци йина зѣнан, хаамийн технологнйн, шуьйрачу коммуникацийн дѣкьехь терго латторехула йолчу Россин Федерацин федеральннй службехь. Тоьшмалла ПИ №9 ФС 77 – 58270 05.06.2014 шо.
Кѣьрта редактор – Б.ШАМСУДИНОВ	Редакцин адрес: 364051, Нохчийн Республика, Соьлжа-Гѣала, Маяковскийн урам, 92, тел. 8(8712) 22–22–24	Газет зорбатѣохна ГУП «ИПК «Грозненский рабочий» издательствехь. Издательствон адрес: 364021, Соьлжа-Гѣала, Интернациональннй урам, 12/35. Тираж – 2500. Заказ №2401. Зорбанна куьзъ яздина графикца 29.06.2016 шо 17:00 хила дѣзаш, зорбанна куьзъ яздина 16:00.
		Редакцина а, материалнйн авторшина а хетаргь цѣхьатерра ца хила тарло. Рекламин материалннй чулаьцмахь долу жопалла редакцин тѣе ца лоцу. Куйгайгознашна рѣшенн ца йѣ, юха ца дерзало. М билгалонца йолу материалш зорба туьху рекламн бакъѣ йолуш. «Россин Почта» каталогехь изданин индексе - 04165.